

hundert« (tidl. trykt i *Historische Zeitschrift*). Den går for så vidt ud over det 19. årh., da den ender med den russiske revolution i 1917 og fastslår, at revolutionsproblemet, som holdt hele det 19. årh. i ånde, ved den russiske stilles os på en helt ny, unægtelig langt uhyggeligere måde. — Flere af de andre afhandlinger eller essays omhandler de politiske partier, deres udvikling og stilling i samfund og stat. Jeg nævner »Die Krise des bürgerlichen Liberalismus«, »Die Theorie der Partei im älteren deutschen Liberalismus« og »Die geschichtlichen Grundlagen und Epochen des deutschen Parteiwesens«, alle afhandlinger, der læses med stor interesse.

Bogens 2 sidste stykker har særligt sigte til historikere. I stykket »Der Typus in der Geschichtswissenschaft« opponerer han til en vis grad mod gængs tysk historicopfattelse, der hævder, at videnskabens genstand er det individuelle, det singulære. Schieders betragtning hænger sammen med hans opfordring til nærmere forbindelse mellem historievidenskaben og de sociologiske discipliner. Den sidste afhandlings titel er »Erneuerung des Geschichtsbewusstseins« og indeholder en række fængslende synspunkter herfor. Det vil føre for vidt her at gå ind på disse. Jeg nøjes med at nævne hans fremhævelse af, at verdenspolitikken (hvad rumpolitikken vil betyde, får vel en stund stå hen?) må tilskynde os til en verdenshistorisk betragtning. Og så vil jeg endelig citere en udtalelse af ham på sidste side: »Det vilde være for dristigt at mene, at fordybelse i historien var i stand til at gøre os sunde, men måske evner den at løfte os ud over os selv, bringe os i berøring med verden, tilrette de målestokke, af hvilke vi lader vor dom og vor handling være bestemt. Måske lader den os genvinde vor indre frihed«.

H. H-t.

I anledning af den fremstående tyske historiker, professor i Freiburg i Br. *Gerhard Ritters* 70-års fødselsdag den 6. april 1958 har hans »venner og elever« udgivet et festskrift, bestående af en række af hans egne afhandlinger samt en bibliografi over hans litterære virksomhed i årene 1910—58. Festskriftet er udsendt under titlen »*Lebendige Vergangenheit. Beiträge zur historisch-politischen Selbstbesinnung*« (München. 1958. 331 sider). I festskriftets smukke tilegnelse udtrykkes det ønske, at »die Früchte weiterer Schaffensjahre« vil føjes til Ritters allerede så righoldige produktion.

Af værkets 11 afhandlinger har næsten alle været trykt før.

4 har endda været trykt i en samling fra 1944, der blev odelagt ved krigens afslutning, inden den nåede at komme i boghandelen. Et eksemplar sendtes imidlertid da til Amerika og er her blevet anmeldt i *American Historical Review*. De pågældende afhandlinger er i den nye samling »omarbejdede«. De fleste afhandlinger stammer dog fra tiden efter 2. verdenskrig.

De 9 første sammenfattes under rubrikken »Historisch-politische Probleme« og omhandler sådanne fra den nyere og nyeste tid. Nogle har et mere generelt præg som »Ursprung und Wesen der Menschenrechte« og »Vom Ursprung des Einparteienstaates in Europa«, men de fleste behandler problemer fra Tysklands egen historie i 19. og 20. århundrede. Med udelt fornøjelse læses et så ypperligt essay som »Stein und der Geist des älteren deutschen Liberalismus«, et emne, som man naturligvis også må forudsætte, forf. er fuldt fortrolig med, da han i 1931 udgav et omfattende værk om Stein (i omarbejdet udgave i 1958).

Ritter kalder sine afhandlinger for bidrag til »selvprøvelse«, men en ikke-tysker kan måske nok i dem finde et og andet, som han vil mene tenderer i retning af selvretfærdiggørelse eller minder om tysk imperialisme. Med et vist ubehag læser man måske, at Ritter i afhandlingen »Grossdeutsch und Kleindeutsch im 19. Jahrhundert« vedgår, med hvilken sympati »gode tyskere« kunde se på Hitlers bemægtigelse i 1938 af Østrig, skønt hans adfærd var en hån mod al folkeret, ja mod al »politisk morals traditionelle begreber« (s. 124 f.). Det sidste er man nu vel i øvrigt ikke helt overtydet om. — Afhandlingen »Geschichtliche Erfahrungen deutscher Kolonialpolitik« rummer i hvert fald ingen større kritik af de tyske metoder til undertrykkelse af de indfødte. Nøgternt hedder det (s. 145 f.): »Hereroernes kraftige hyrdefolk kunde kun betvinges ved at fordrive det til vandløse steppeområder, hvor omtrent halvdelen af det er omkommet«.

Med megen interesse læses afhandlingen om »Das politische Problem des Militarismus in Deutschland« og »Die Wehrmacht und der politische Widerstand gegen Hitler«, der omhandler det mislykkede attentat 20. juli 1944 mod denne. Den retorisk formede slutningspassus om, at attentatet reddede »Tysklands ære«, vil dog næppe mange skrive under på — trods anerkendelsen af de motiver, der lå bag dette forsøg på at standse en krig, som det på det tidspunkt måtte erkendes som forrykt at fortsætte.

De to sidste afhandlinger: »Zur Problematik gegenwärtiger Geschichtsschreibung« og »Die Idee der Universität und das öffentliche Leben« udgør værkets 2. del: »Grundfragen lebendiger Wissenschaft«. Den første afhandling er et stykke af den rapport, som af Ritter blev fremlagt på den internationale historikerkongres

i Rom 1955; den er et meget læseværdigt indlæg i nogle af historieforskningens aktuelle spørgsmål. Ritter tager her (i stykket *Vom Problem der »Kulturgeschichte«*) først stilling til den opfattelse, som kredsen omkring det franske tidsskrift »Annales« propagerer for, og hævder i modsætning til denne den politiske histories forrangsstilling. Men han betøner samtidig, at »historiefremstillinger i større stil, som ved siden af den politiske historie ikke også bestræbte sig for at behandle kultur-, social- og økonomisk historie, vil man nu til dags næppe mere finde i den historiske verdenslitteratur . . .« (s. 259). Ingen vil bestride, siger han videre (s. 269), at studiet af økonomisk-socialt forhold hører væsentlig med til den historiske forståelse af politiske begivenheder, men: »Jeg anser den vidtudbredte forestilling, at det politiske liv primært er bestemt af økonomiske interesser, for en af vor tids største og farligste illusioner«.

Fængslende læsning er ligeledes Ritters stykke om »Zeitbedingtheit und Objektivität der Historie«. Ritter underkender naturligvis ikke de subjektive momenter i al historieskrivning. Alligevel mener han at kunne konstatere, at ikke blot fremtræder efterhånden flere og flere »kendsgerninger« som urokkelige, men heller ikke vurderingen forbliver et »kaos af evigt skiftende meninger«. Man kan, finder han (s. 278), tale om en proces af langsomt fremadskridende »Entmodernisierung«, ved hvilken hver epokes særpræg viser sig stadig klarere og mere ægte. Forudsætningen herfor er dog, at historikeren er besjælet af ubestikkelig sandhedskærlighed. Før man har forstået, skal man ikke begynde at elske eller hade, og man må være rede til at korrigere egen forfattet opfattelse, såfremt nye historiske fakta kræver det. »Vor opgave er ikke at vække begejstring eller had, men klar, nøgtern indsigt«.

H. H.-I.

Efter henvendelse fra direktøren for *Archiv der Hansestadt Lübeck* (Lübeck, St. Annen-Str. 2.), professor v. Brandt, skal Historisk Tidsskrift herved bringe følgende orienterende oplysninger: De ældre dele af denne Hansebys for danske historikere vigtige arkiv er endnu ikke tilbagegivet arkivet, men er for saa vidt det er bevaret deponeret i centralarkivet i Potsdam. Da registraturen herover beror i arkivet i Lübeck, medens duplika heraf ikke forefindes i centralarkivet i Potsdam, anbefales det, før man bestiller udskrifter eller mikrofilmoptagelser i Potsdam, først fra arkivet i Lübeck at faa oplysning om de paagældende arkivaliers registraturbetegnelse.
